

Wanneer valt het doek voor het hoofddoekenverbod?

De rechtbank in Tongeren oordeelde op 23 februari over een verbod op levensbeschouwelijke kentekens in twee middelbare scholen in Maasmechelen. De rechters vonden dat het verbod de rechten van de verzoeksters schond: moslima's die een hoofddoek willen dragen. Jogchum Vrielink en Johan Lievens belichten de kwestie en gaan vooral in op de bedenkelijke reacties die erop volgden.

Jogchum Vrielink en Johan Lievens

De sage van het verbod op levensbeschouwelijke tekens in het Gemeenschapsonderwijs (hierna: GO!) begint wat op een slechte horrorfilm te lijken. Hoe vaak het verbod ook neergekogeld of -gestoken wordt door gerechtelijke instellingen, het weigert halsstarrig te sterven (ook al verliest het meer en meer ledenmaten en wordt de ontbindingsgeur stilaan ondraaglijk).

Een korte samenvatting voor wie even had weggezapt: in 2009 beslist de Raad van het GO! om, als algemene beleidslijn, het dragen van zichtbare levensbeschouwelijke kentekens te verbieden voor leerlingen, cursisten en personeelsleden (behalve tijdens de levensbeschouwelijke vakken).

Die beslissing werd juridisch aangevochten, maar zonder succes. Het ging volgens de Raad van State (die daarover ook het Grondwettelijk Hof ondervroeg) niet om een aanvechtbare administratieve rechtshandeling, maar slechts om een 'interne, voorbereidende instructie die het Gemeenschapsonderwijs nog te gelegener tijd dient te implementeren'.

Begin 2013 bevestigde de GO!-Raad het verbod uiteindelijk in een omzendbrief. Scholen van het GO! moesten in hun schoolreglementen en personeelsbeleid het verbod implementeren. Zo geschiedde.

Die implementatie op schoolniveau werd op twee plaatsen aangevochten. In Sint-Truiden ging het om leden van de Sikh-gemeenschap, die niet langer hun patka en/of tulband mochten dragen door het verbod. In Dendermonde ging het om moslimmeisjes die geen hoofddoek mochten dragen.

De Raad van State stelde dat er steeds een concrete lokale noodzaak of een 'net-omvattende' noodzaak moet zijn om een verbod te verantwoorden, zoals ordeverstoringen, sociale druk en indoctrinatie, respectievelijk lokaal of veralgemeend. Noch op lokaal noch op net-omvattend niveau werd dat aangetoond, zodat de Raad een schending vaststelde van de godsdienstvrijheid.

Wel oordeelde de Raad opnieuw dat het algemene verbod (de omzendbrief) niet kon worden vernietigd. Dat komt doordat dat zich richt tot scholen en niet tot leerlingen en de Raad alleen rechtshandelingen kan vernietigen die rechtstreeks griefhoudend zijn voor de klagende leerlingen.

Uit de arresten bleek echter duidelijk dat scholen die hun (lokale) verbod enkel baseren op de algemene richtlijn - zoals dat in Sint-Truiden en Dendermonde het geval was - de godsdienstvrijheid schenden. De Raad besloot, in harde juridische bewoordingen, dat het GO! 'behoorlijk eenzijdig de concrete situatie in een tweetal onderwijsinstellingen aangrijpt', namelijk die in Antwerpen waar wel concrete problemen waren, maar dat dit geen veralgemeend verbod kon rechtvaardigen.

Het GO! stelde zich niettemin op het formalistische standpunt dat de arresten alleen implicaties hadden voor de scholen die betrokken waren bij de procedures. Het algemene verbod bleef behouden.

SNELHEIDSBOTES BETALEN, MAAR TE HARD BLIJVEN RIJDEN

Recent stelden ook in Maasmechelen enkele moslima's een vordering in tegen het verbod uit hun schoolreglement, ditmaal bij de bur-

gerlijke rechtbank (voor de Raad van State was de termijn verstreken).

Met toepassing van de criteria uit de arresten van de Raad van State verklaarde de rechtbank dat het gewraakte onderdeel uit het schoolreglement een schending van de godsdienstvrijheid inhield van de verzoeksters, zodat het buiten toepassing gelaten moet worden.

Op het vonnis zelf gaan we niet uitgebreid in, temeer daar er beroep werd aangetekend. We willen hier vooral stilstaan bij enkele reacties erop.

Zo stelde het GO! ook nu weer dat het vonnis enkel relevantie had voor de leerlingen in de procedure. Dat was zelfs een reden om in beroep te gaan: Raymonda Verdyck, afgevaardigd bestuurder van het GO!, wilde vermijden dat in

algemene en als regel geldende beschikking' (artikel 6 Ger.W.) en het algemene verbod kan - zoals gezegd - om technische redenen niet worden vernietigd. Zo kan het GO! dus altijd opportunistisch-formalistische argumenten vinden om zijn 'algemene' hoofddoekenverbod te behouden. Desnoods tot in zijn allerlaatste school toe.

Maar dat is een beetje alsof de politierechtbank stelselmatig je snelheidsboetes bevestigt en je die ook betaalt, maar dat je vervolgens weigert om je snelheid aan te passen.

In een rechtsstaat kan (en moet) van elke rechtsonderhorige worden verwacht dat hij zijn gedrag aanpast, zonder dat daar iedere keer weer een nieuwe procedure voor nodig is. Dat geldt *a fortiori* voor een overheidsactor, zoals het GO!, in het bijzonder nu die als openbare onderwijsinstelling op het vlak van rechtsstatelijkheid een voorbeeld te stellen heeft voor haar leerlingen.

Ook de tweede reden van het GO! om in beroep te gaan, is opmerkelijk. 'De ouders hebben het schoolreglement ondertekend en kunnen daar niet op terugkomen', stelde Verdyck. De rechter zou het reglement verkeerdelijk niet als een onherroepelijk aangegaan contract hebben

dan nog blijft het altijd mogelijk een rechter te vragen om de wettigheid van een daarin opgenomen bepaling of beding te beoordelen.

Om terug te komen op de snelheidsovertreding: als je geflitst wordt, volstaat het niet dat je alle voetgangers en fietsers uit de buurt een verklaring liet tekenen dat ze te snel rijden aanvaardden om op grond daarvan te stellen dat de flitspaal er dus eigenlijk helemaal niet had mogen staan.

MACHTENSCHIEDING GESCHONDEN

Uit de politieke wereld kwamen ook opmerkelijke reacties. Zo verklaarde Theo Francken, in aanloop naar het Tongerse vonnis, laconiek zijn 'volle steun' aan het GO!. Machtenscheiding en terughoudendheid van de uitvoerende macht ten aanzien van hangende rechtszaken zijn ook zo 20ste-eeuws.

Problematischer nog was de houding van Vlaams minister van Onderwijs, Hilde Crevits. Toen bekend werd dat het GO! in beroep zou gaan, poneerde zij dat scholen de hoofddoek mogen verbieden zolang ze maar duidelijk uitleggen waarom: 'Uit alle rechtspraak blijkt, en dat staat ook in het EVRM, dat je goed moet motiveren waarom je zoiets oplegt'.

Om een laatste keer terug te keren naar de snelheidsmetafoor: zeg dus niet 'u reed te snel en dat was fout', maar zeg 'u moet beter motiveren waarom u te snel rijdt'.

In werkelijkheid stellen de arresten van de Raad van State helemaal niet dat een verbod kan als het maar goed gemotiveerd is. Wat de Raad stelt, is dat een verbod enkel kan in uitzonderlijke situaties. Dan moet het uiteraard ook nog adequaat gemotiveerd zijn, maar Crevits leek de zaken op de kop te zetten.

Ze stopte daar bovendien niet. Over de Maasmechelse situatie stelde ze: 'Het verbod is er niet zomaar gekomen, dat had ook te maken met sociale druk'. Om te vervolgen met: 'Een school zou als een thuissituatie moeten zijn. Kinderen moeten er zich thuis voelen en eigenlijk zou het dan helemaal niet nodig moeten zijn dat je een hoofddoek draagt'.

Dat eerste lijkt een onaanvaardbare tussenkomst in de beoordeling van feiten; feiten die overigens zelfs tussen de partijen niet ernstig betwist waren. De betrokken schooldirecteur had, integendeel, in de media verklaard dat zij het verbod eigenlijk alleen hadden ingevoerd om uitvoering te geven aan de omzendbrief van het GO!. Van echte problemen op lokaal niveau was geen sprake, zo zei hij. Ook in de procedure werden geen stukken aangebracht die duiden op relevante ordeverstoringen of morele druk.

Het vervolg van Crevits' redenering is evenmin onschuldig, maar dan op het vlak van een andere scheiding, namelijk die tussen kerk en staat: het is niet aan de overheid om 'theologische' standpunten in te nemen over wat wel of niet nodig is volgens een bepaalde religie of levensbeschouwing.

Bovendien gaat de minister gemakshalve voorbij aan het feit dat die visie hier wordt opgelegd door een verbod. Of kinderen zich op die manier zullen 'thuis voelen' op school lijkt eerder twijfelachtig.

Hoe dan ook: dit feuilleton had al in 2014 kunnen eindigen. De Raad van State was toen bijzonder duidelijk: tenzij concrete omstandigheden een verbod rechtvaardigen, kan je leerlingen niet verbieden levensbeschouwelijke kentekens te dragen. De rechtbank in Tongeren sloot zich daar inmiddels bij aan.

Het GO! heeft uiteraard alle recht om in beroep te gaan. Zijn doorgedreven formalisme en de ministeriële 'steun' die het krijgt, zijn echter vooral slechte cinema. Het is nu wachten op de uitspraak in beroep. Kunnen we na die aflevering het algemeen hoofddoekenverbod voor leerlingen definitief begraven?

Jogchum Vrielink is verbonden aan de Universiteit Saint Louis - Bruxelles, Johan Lievens aan de KU Leuven.

Dit feuilleton had al in 2014 kunnen eindigen. De Raad van State was toen bijzonder duidelijk: tenzij concrete omstandigheden een verbod rechtvaardigen, kan je leerlingen niet verbieden levensbeschouwelijke kentekens te dragen.

de Maasmechelse school 'een aantal leerlingen levensbeschouwelijke tekens mogen dragen en andere niet'.

Die redenering is bevreedend. De oplossing voor de school, en ruimer voor het hele GO!, om 'discriminatie' tussen leerlingen te vermijden, is uiteraard om het verbod op te heffen voor alle Maasmechelse leerlingen en, ruimer, in alle scholen waar geen concrete lokale noodzaak kan worden aangetoond.

Op het meest formeel denkbare niveau kan het GO! natuurlijk koppig volhouden dat elke juridische uitspraak die valt enkel gevolgen heeft voor de direct betrokken eisers. Een rechter kan immers nooit uitspraak doen 'bij wege van

beschouwd: 'In het vonnis wordt te veel ruimte gelaten voor ouders om naar de rechter te stappen als ze het schoolreglement niet zien zitten'.

De rechtbank stelde inderdaad dat de akkoordverklaring met het schoolreglement 'geen afstand inhoudt van enig vorderingsrecht'. Ondertekening impliceert 'enkel een engagement tot naleving ervan, onverminderd het gebruik van ter beschikking staande rechtsmiddelen' en wil niet zeggen dat de eisers 'zich akkoord hebben verklaard met het verbod'.

Juridisch valt niet direct in te zien wat er mis is met die redenering. Bovendien, zelfs als het reglement als contract zou worden beschouwd,